

دیدگاه

موضوع: حقوق دولتی معادن در لایحه بودجه ۱۴۰۳

شماره: ۱۰۵۰

تاریخ: ۱۴۰۲/۱۰/۴

تهیه و تنظیم: حامد عادل‌نیک و فاطمه رجبی

توضیح اجمالی:

در جدول شماره (۲) لایحه بودجه ۱۴۰۳، سقف درآمدهای دولت ارائه شده که بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن به عنوان یکی از درآمدهای حاصل از مالکیت دولت در این جدول گنجانده شده است. در این لایحه، بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن، ۵۵ هزار میلیارد تومان تعیین شده که با توجه به رقم ۴۸.۵ هزار میلیارد تومان بودجه سال ۱۴۰۲، رشد ۱۳.۴ درصدی داشته است. حقوق دولتی معادن مختلف به قیمت و حجم ماده معدنی سر معدن و نرخ حقوق دولتی متفاوتی که برای مواد معدنی مختلف تعیین می‌شود، بستگی دارد. شایسته ذکر است که بر اساس جدول زیر، میزان حقوق دولتی اخذ شده در ایران در مقایسه با بیشتر کشورهای معدنی دنیا کمتر است.

جدول شماره ۱- حقوق دولتی بر اساس کشور و نوع ماده معدنی - درصد

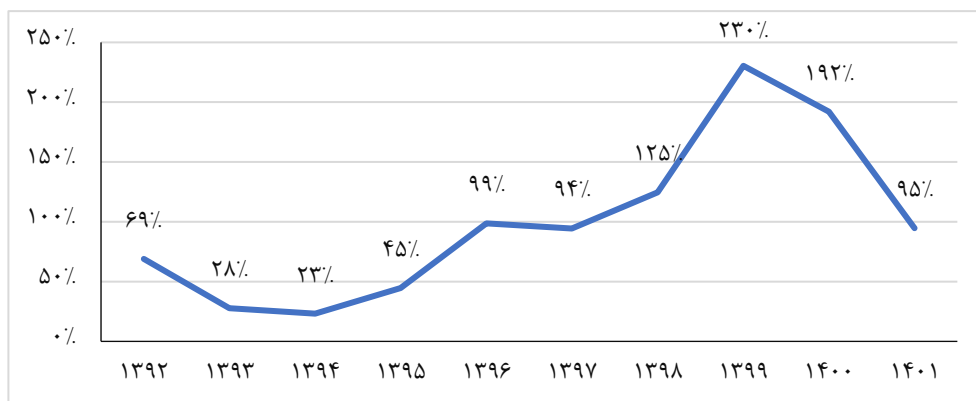
آرژانتین	استرالیا	بولیوی	برزیل	شیلی	چین	هند	مکزیک	پرو	آمریکا	ایران*
۱۳.۷	۲۴.۹		۳۴		۲۷.۲	۴۲.۴				۴
	۲۰.۴			۱۷.۲				۱۷.۶	۱۰.۲	۵-۹
	۱۹		۳۱.۳		۱۹.۹	۳۶.۲				۵-۱۰
	۳۵.۸				۷۰.۶		۸.۸	۱۶.۱	۲۵.۶	۴-۱۰
	۲۴.۲	۳۸.۲			۴۱.۵		۸.۸	۱۶.۱	۱۶.۵	۴-۱۰

منبع: Taxation of the Mining Industry in Latin America and the Caribbean: Analysis and Policy (2023)

* در ایران حقوق دولتی برای معادن سرب و روی یکسان در نظر گرفته شده است. نرخ‌های مربوط به ایران از مصوبات شورای عالی معادن است.

موضوع قابل توجه آن است که به‌رغم کمتر بودن نرخ حقوق دولتی ایران نسبت به سایر کشورها، ارقام مصوب با مقادیر محقق شده متفاوت است. بر اساس نمودار زیر میزان تحقق حقوق دولتی معادن قبل از سال ۱۳۹۶ کمتر از میزان مصوب بوده و از آن سال به بعد روند افزایشی به خود گرفته است. قابل توجه است که طی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۸ مطالبات انباشت شده گذشته در این خصوص وصول تسویه شده است. بر اساس برآوردها در سال ۱۴۰۲ حدود ۴۰ هزار میلیارد تومان (۸۲ درصد مصوب) تحقق یافته است. این شرایط نشان می‌دهد سازوکار دریافت حقوق دولتی در شرایط فعلی با چالش‌هایی همراه بوده و انتظار عدم تحقق رقم برآورد شده در لایحه بودجه ۱۴۰۳ نیز دور از ذهن نیست که این مساله باید در برنامه‌ریزی‌های وزارت صنعت، معدن و تجارت مدنظر قرار گیرد.

نمودار شماره ۱- میزان تحقق بهره مالکانه و حقوق دولتی مصوب در قوانین بودجه در مقایسه با مقادیر واریزی به خزانه - درصد

منبع: قوانین بودجه سنواتی (ردیف ۱۳۰۴۰۸ درآمد حاصل از بهره مالکانه و حقوق دولتی معادن)، ارقام خزانه دولتی.

دیدگاه

مسئله قابل توجه دیگر اینکه بخش عمده (بیش از ۸۴ درصد) حقوق دولتی در کشور، توسط معادن سنگ آهن و مس پرداخت می‌شود که جزو معادن بزرگ مقیاس کشور نیز هستند. در عین حال، افزایش ۱۳ درصدی میزان حقوق دولتی مصوب در لایحه بودجه، برای معادن کوچک و متوسط چالش برانگیز است. چراکه رشد بالای حقوق دولتی سودآوری بنگاه‌های کوچک و متوسط را با تهدید مواجه می‌کند و از این مسیر توان پرداخت حقوق دولتی توسط این معادن با تردید مواجه شده و آنها را با خطر تعطیلی مواجه خواهد کرد.

نکات کلیدی:

- ۱- هر چند حقوق دولتی معادن در ایران، کمتر از کشورهای دیگر و ضرورت افزایش آن توجیه‌پذیر است، اما به منظور حمایت از معادن کوچک و متوسط، تفکیک این حقوق بر اساس نوع معادن ضروری است، همچنین بکارگیری نرم‌افزارهای هوشمند برای محاسبه حقوق دولتی معادن در کشور به جای خوداظهاری برای واقعی کردن آن ضرورت دارد. بعلاوه به منظور برنامه‌ریزی دقیق‌تر جهت تحقق درآمدهای مربوطه و همچنین سرمایه‌گذاری فعالین معدنی ضروری است، شورای عالی معادن نرخ‌های مربوط را در انتهای سال و قبل از شروع سال جدید اعلام نماید. در رویه فعلی این نرخ‌ها در ماه‌های انتهایی هر سال و برای اعمال از ابتدای همان سال اعلام می‌شود.
- ۲- با توجه به عدم تحقق ۱۸ درصدی رقم مصوب شده حقوق دولتی در سال ۱۴۰۲ و به منظور افزایش میزان تحقق در سال ۱۴۰۳ پیشنهاد می‌شود از طریق الزام سازمان‌های استانی برای پیگیری مستمر و استفاده از ابزارهای در اختیار خود نظیر اعطای سوخت یارانه‌ای، تمدید پروانه‌های بهره‌برداری و ... در قبال واریز به موقع حقوق دولتی، امکان تحقق این منابع افزایش یابد.
- ۳- با توجه به سهم عمده معادن بزرگ فلزی (آهن، مس، طلا، سرب و روی) از درآمدهای حقوق دولتی که عمدتاً در اختیار ایمیدرو و مربوط به حق انتفاع آن می‌باشد. پیشنهاد می‌شود با پیگیری مستمر، حقوق دولتی مربوطه، متناسب با فروش مواد معدنی از آن‌ها دریافت شود تا مطالبات در این خصوص به ماه‌های انتهایی سال تجمیع نشود.
- ۴- توسعه ابزارهای اعتباری در تامین مالی زنجیره تولید از قبیل اوراق گام و برات الکترونیکی و سایر شیوه‌های تامین مالی زنجیره‌ای می‌تواند به شرکت‌های معدنی در خصوص پرداخت حقوق دولتی و همچنین دولت در خصوص اطمینان بیشتر از بابت وصول درآمدهای مربوطه کمک کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود امکان پرداخت بدهی شرکت‌های معدنی بابت حقوق دولتی معادن از طریق ابزارهای مورد اشاره، هماهنگی و وحدت رویه بین دستگاه‌های اجرایی از جمله سازمان برنامه و بودجه و وزارت صنعت، معدن و تجارت در دستور کار قرار گیرد.
- ۵- افزایش بهره‌وری معادن بزرگ کشور از طریق هوشمندسازی و بکارگیری ابزارهای فناورانه جدید در این زمینه نیز مسأله دیگری است که باید در دستور کار وزارت صنعت، معدن و تجارت قرار داشته باشد تا از طریق افزایش کمی و کیفی تولیدات معدنی کشور، امکان افزایش حقوق دولتی معادن فراهم شود. همچنین با توجه به چالش‌های اساسی کشور در زمینه اکتشافات، وزارتخانه برنامه جدی افزایش گسترش اکتشافات و به ویژه اکتشافات تفصیلی را دستور کار خود قرار دهد تا بتواند همچنان بر روی وصول این نوع درآمدها حساب کند.
- ۶- حقوق دولتی نباید تنها جنبه درآمدی برای دولت داشته باشد، بلکه باید به عنوان ابزار سیاست‌گذاری در خصوص تکمیل زنجیره ارزش صنایع معدنی استفاده شود. برای تحقق این هدف یکی از رویکردهای رایج استفاده از نرخ حقوق دولتی پایین‌تر به شکل مشوق برای معادنی که سرمایه‌گذاری توسعه‌ای پایین‌دستی انجام می‌دهند، است.
- ۷- با توجه به اینکه معادن در جبران آسیب‌های جانبی عملیات معدن‌کاری، فعالیت‌های جبرانی کافی انجام نمی‌دهند می‌توان از حقوق دولتی به جای یک منبع درآمدی دولت، به عنوان یک ابزار سیاست‌گذاری نظیر انواع اعتبارهای مالیاتی استفاده شود و از نرخ پایین‌تر حقوق دولتی به عنوان مشوق برای انجام سرمایه‌گذاری‌های جبرانی محیط‌زیستی استفاده شود.